

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально – науковий інститут економіки та
менеджменту
Кафедра фінансів та економічної безпеки

06-03-319М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних завдань та самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення
фінансово-економічної безпеки»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-
економічною безпекою» спеціальності 073 «Менеджмент»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості ННІЕМ
Протокол № 2 від 21.09.2023

Рівне – 2023

Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Обліково-аналітичне забезпечення фінансово-економічної безпеки» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою» спеціальності 073 «Менеджмент» денної та заочної форм навчання / Мельник Л. В., Павелко О. В., Дума В. Л. – Рівне : НУВГП , 2023. – 33 с.

Укладачі: Мельник Л. В., д.е.н., професор кафедри фінансів та економічної безпеки; Павелко О. В., д.е.н., професор кафедри обліку та аудиту; Дума В. Л., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства та міжнародного бізнесу.

Відповідальний за випуск: Мельник Л. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів та економічної безпеки

Керівник (гарант) ОП: Ляхович Ольга Олександрівна. к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки

© Л. В. Мельник,
О. В. Павелко,
В. Л. Дума, 2023
© НУВГП, 2023

1. Загальні вказівки

1.1. Загальні рекомендації до вивчення дисципліни

Даний курс орієнтований на формування у студентів теоретичних знань та практичних навичок щодо використання обліково-аналітичної інформації як підґрунтя прийняття управлінських рішень у системі фінансово-економічної безпеки підприємства.

Після вивчення даного курсу студенти повинні знати:

сучасні методики обліку та аналізу при забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання;

основні складові обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства;

порядок складання управлінської та фінансової звітності для досягнення цілей економічної безпеки підприємства;

інформаційні технології у процесі обробки обліково-аналітичних даних;

обліково-аналітичне забезпечення окремих складових економічної безпеки підприємства.

Після вивчення даного курсу студенти повинні вміти застосувати методи й прийоми бухгалтерського обліку та фінансового аналізу для забезпечення стійкого та безпечного функціонування підприємств.

1.2. Навчально-методичні матеріали дисципліни

1. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n1753>.

2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003р. No 964-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/>

3. Про інформацію: Закон України від 02.10.92, No 2658-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua.в'язюк I>.

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999. №996.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

5. Антикризове управління підприємством : навчальний посібник. 3-тє видання, доповн. і переробл. Київ : Видавничий дiм «Кондор», 2020. 396 с.

6. Бенько М. М. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства : підручник. Київ : В-во Ліра-К, 2021. 560 с.

7. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства : монографія. Київ : КНЕУ, 2012. 305 с.

8. Грицишен Д. О. Бухгалтерський облік в системі управління економіко-екологічною безпекою промислових підприємств : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2015. 540 с.

9. Дума В. Л. Фінансові потоки та їх вплив на формування високоліквідних активів підприємств / Трусова Н. В., Пристемський О. С., Мельник Л. В. *Збірник Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2022. №45. С. 50–58.

10. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності аграрних підприємств : монографія / Р. Ф. Бруханський, М. К. Пархоμεць, П. Р. Пуцентейло та ін. Тернопіль : Крок, 2015. 300 с.

11. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства : монографія / за заг. ред. А. М. Штангрета. Львів : Укр. акад. друкарства, 2017. 276 с.

12. Осадча О. О., Павелко О. В. Мікрорівень економічної безпеки: обліковий супровід і забезпечення транспарентної діяльності. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Сер. Економіка. 2021. Вип. 1 (93). С. 127–137.

13. Осадча О. О., Павелко О. В. Розвиток обліково-аналітичної системи в умовах цифровізації економіки України. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Сер. Економіка. 2021. Вип. 2 (94). С. 117–126.

14. Павелко О. В., Гарапко Н. І. Організація аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами основної діяльності будівельних підприємств. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Сер. Економіка. 2020. Вип. 2 (90). С. 148–165.
15. Петряєва З. Ф., Іващенко Г. А. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки. Навчально-практичний посібник. Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 241 с.
16. Скорук О. В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: конспект лекцій. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. 94 с.
17. Штангрет А. М., Караїм М. М. Обліково-аналітичне забезпечення як основа прийняття рішень суб'єктами безпеки підприємств. *Електронний науково-практичний журнал «Східна Європа: Економіка, бізнес та управління»*. 2017. No 2(07). С. 167–170. URL: <http://www.easterneurope-bm.in.ua/index.php/vipusk-2-2017>
18. V. L. Duma. Financial security and guidelines of the strategic development of Ukraine / L. V. Melnyk, I. F. Gudz, V. P. Sychak, Yu. P. Makarenko. *Review of Economics and Finance*. 2022. Vol. 20. P. 1264–1277. <https://refpress.org/ref-vol20-a139/>
19. Olga Liakhovych, Svitlana Skakovska, Mariana Prytula, Olga Pavelko, Nataliia Myskovets. Theoretical and practical aspects of security-oriented transparent activity of the enterprise *Modern Science. Moderní věda. Praha. Česká republika, Nemoros*. 2022. No 2. P. 16–26. <https://sried.eu/modern-science/>
20. Pavelko O. V. Organization of construction enterprises financial results accounting: scientific and methodical approaches. *The scientific heritage*. 2019. № 40. P. 4. Vol. 4. P. 23–27.

2. Завдання до практичних занять

2.1. Сутність та принципи організації системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств, установ, організацій

План заняття:

1. Сутність системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки.
2. Основні допущення та принципи фінансового обліку.
3. Основні принципи управлінського обліку.
4. Основні принципи економічного аналізу.

Основні поняття теми:

Бухгалтерський облік – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Облікова політика - сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для ведення обліку, складання та подання фінансової звітності.

Обліково-аналітична система – це організаційно-методологічна форма буття суб'єктів господарювання створена людиною для виконання своїх ділових функцій, яка поєднує у собі три підсистеми: облікову, аналітичну та контрольну.

Організація бухгалтерського обліку – це цілеспрямована діяльність керівника підприємства щодо створення, постійного впорядкування і вдосконалення системи бухгалтерського обліку з метою забезпечення інформацією внутрішніх і зовнішніх користувачів

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) – нормативно-правовий акт, яким визначаються принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності підприємствами (крім підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями (стандартами)

бухгалтерського обліку в державному секторі), розроблений на основі міжнародних стандартів фінансової звітності і законодавства Європейського Союзу у сфері бухгалтерського обліку та затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку.

Управлінський облік - це процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки і контролю всередині організації та для забезпечення відповідного підзвітного використання ресурсів.

Фінансовий облік - це система збору та узагальнення облікової інформації, яка забезпечує бухгалтерське оформлення і реєстрацію господарських операцій, а також складання бухгалтерської (фінансової) звітності..

Економічний аналіз – наука, що вивчає економічні явища і процеси, що відбуваються на підприємстві, дає їм об'єктивну оцінку і виявляє резерви для поліпшення виробничої і фінансово-економічної діяльності підприємства.

Мета економічного аналізу – сприяння виконанню планів підприємств, сприяння подальшому розвитку і поліпшенню економічної роботи, завдяки підготовці проектів оптимальних управлінських рішень.

Предмет економічного аналізу - діяльність підприємств і їх підрозділів, спрямована на досягнення максимальних результатів за мінімальних витрат.

Питання для самоконтролю та перевірки знань

1. Визначте сутність понять «обліково-аналітична система»?
2. Назвіть основні принципи бухгалтерського, управлінського та фінансового обліку?
3. Охарактеризуйте спільні риси та відмінності управлінського та бухгалтерського обліку?
4. Назвіть основні принципи економічного аналізу?

5. Які завдання повинна виконувати система внутрішнього контролю в системі економічної безпеки підприємства?

Питання для самостійного опрацювання

1. Основні функції управлінського обліку, фінансового обліку та економічного аналізу в системі економічної безпеки підприємства.

2. Основні етапи проведення економічного аналізу, які застосовуються в системі економічної безпеки підприємства.

Література [1,2,3,4, 6,7,11,12, 15,16,17,18]

Завдання 1. З наведених тлумачень організації обліку обрати найбільш вдале:

– об'єкт, процес, явище, складова організаційної функції управління (А. Кашаєв);

– побудова системи обліку; управління обліковим персоналом (С. Івахненко);

– система безперервних та цілеспрямованих заходів з розробки, впровадження, забезпечення, реалізації, та постійного вдосконалення системи бухгалтерського обліку найбільш економічно доцільним шляхом (М. Корінко);

– сукупність цілеспрямованих процесів або дій зі створення, функціонування, упорядкування та постійного удосконалення системи бухгалтерського обліку з метою забезпечення внутрішніх та зовнішніх користувачів обліково-економічною інформацією, необхідною для прийняття управлінських рішень (Р. Острроверха) ;

– цілеспрямована діяльність власника підприємства щодо створення, наступного використання та вдосконалення системи бухгалтерського обліку з метою забезпечення інформацією внутрішніх та зовнішніх користувачів (Ф. Бутинець);

– впорядкована, взаємопов'язана в часі сукупність засобів і складових, включаючи працівників з відповідною професійною компетентністю; цілеспрямована діяльність власника підприємства з формування в процесі його створення на підставі визначеної мети діяльності інтегрованого в систему управління

самостійного структурного підрозділу зі своїми функціями і завданнями для збору, реєстрації, узагальнення фактів господарського життя і складання звітності, здійснення функціонального контролю та надання інформації користувачам для ухвалення управлінських рішень (В. Рожелюк);

– система впорядкованих дій зі створення системи бухгалтерського обліку, що включає складання облікових реєстрів і первинних носіїв облікової інформації, облікову політику підприємства, організацію облікового процесу (М. Карпушенко);

– науково-обґрунтована сукупність умов, за яких найбільш економно і раціонально здійснюється збір, обробка і зберігання бухгалтерської інформації з метою оперативного контролю за правильним використанням майна підприємства та надання користувачам неупередженої фінансової звітності (Т. Сльозко);

– сукупність дій зі створення цілісної системи бухгалтерського обліку, підтримання і підвищення її організованості, функціонування якої спрямоване на забезпечення інформаційних потреб користувачів облікової інформації, включаючи вибір форм організації та формування матеріального й інформаційного забезпечення облікового процесу (В. Лень);

– система методів, способів та засобів, які забезпечують оптимальне функціонування підприємства та його подальший розвиток (В. Сопко, В. Завгородній);

– упорядкований процес збору, систематизації, узагальнення та передачі даних в розрізі підсистем обліку на методологічному, технологічному та управлінському рівнях з метою забезпечення керівництва інформацією для прийняття оперативних і стратегічних рішень (С. Левицька);

– впорядкування окремих складових елементів бухгалтерського обліку в цілісну систему з чітко встановленими характеристиками, логічною структурою її компонентів: об'єктів організації бухгалтерського обліку; форми організації бухгалтерського обліку; технічних та інших засобів організації бухгалтерського обліку; загальнонаукових та специфічних методів і способів дослідження, що взаємодіють у встановлених

послідовних часових стадія х, причому послідовність є загальною на всіх етапах організації бухгалтерського обліку (Ю. Завальнюк);

– процес створення та постійного удосконалення трудового і облікового процесів, методологічного і методичного забезпечення обліку задля надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації для прийняття управлінських рішень (Ю. Труш);

– система впорядкованих дій зі створення системи бухгалтерського обліку, що включає складання облікових реєстрів і первинних носіїв облікової інформації, облікову політику підприємства, організацію облікового процесу (О. Кононова);

– цілеспрямоване вдосконалення механізму, структури і процесів обліку, впорядкування всіх елементів системи бухгалтерського обліку (О. Кундря-Висоцька).

Завдання 2. З наведеного переліку обрати найбільш важливі принципи організації обліку і охарактеризувати їх більш детально:

1) адаптивність (адаптація) (передбачає пристосованість бухгалтерського обліку до умов функціонування господарюючого суб'єкта та його управління);

2) безперервність (визначає систематичне, перманентне забезпечення функціонування складових елементів організації бухгалтерського обліку);

3) прогнозування стану системи організації бухгалтерського обліку в майбутньому, оскільки елементи системи не стійкі в динаміці;

4) всебічність (окреслює необхідність урахування зовнішніх і внутрішніх зв'язків, характерних для організації бухгалтерського обліку як системи);

5) динамічність (полягає в тому, що бухгалтерський облік як систему доцільно розглядати як сукупність елементів, що не є перманентними (методи обліку майна, калькулювання собівартості, амортизація активів тощо);

6) паралельність (паралелізм) (означає наявність і дієвість підсистем бухгалтерського обліку в структурних підрозділах господарюючого суб'єкта);

7) пропорційність (передбачає обґрунтоване співвідношення між наявними предметами і засобами праці та працівниками, котрі їх використовують);

8) прямоточність (забезпечує сталі, цілеспрямовані потоки руху облікової інформації);

9) системність (ідентифікує зв'язки між елементами системи, існування яких уможливило її якісний розвиток);

10) ритмічність (вимагає узгодження між вхідним і вихідним потоком інформації);

11) субординація (означає наявність ієрархії елементів у системі організації бухгалтерського обліку (наприклад, складський облік ведеться у розрізі МВО, місць зберігання тощо);

12) цілісність (потребує сприйняття системи організації бухгалтерського обліку як цілісного, неподільного явища, на я

2.2. Функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

План заняття:

1. Зміст, структура та завдання обліково-аналітичного забезпечення.
2. Об'єкти обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки.
3. Суб'єкти, що приймають участь у формуванні і споживанні обліково-аналітичної інформації
4. Формування каналів економічної інформації.
5. Технологія формування обліково-аналітичного забезпечення.

Основні поняття теми:

Економічна інформація — сукупність відомостей, що відображають відносини і процеси, пов'язані з виробництвом, розподілом, обміном та споживанням матеріальних і нематеріальних благ.

Обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки підприємства - процес збору, підготовки, реєстрації та обробки обліково-аналітичної інформації та прийняття на її основі управлінських рішень, направлених на забезпечення захисту фінансових і економічних інтересів підприємств на всіх рівнях.

Об'єкт управління – це те, на що спрямовано вплив функцій управління.

Суб'єкт управління – це керівник або група керівників, які наділені повноваженнями приймати управлінські рішення.

Управлінська інформація — це сукупність необхідних нових та інших сучасних і репрезентативних даних, які сприятимуть якісному прийняттю управлінських рішень та управлінській діяльності.

Питання для самоконтролю та перевірки знань

1. Охарактеризуйте складові обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

2. Які завдання необхідно вирішувати фахівцям з організації обліково-аналітичної діяльності в системі економічної безпеки підприємства?

3. Охарактеризуйте поняття «управлінська інформація»?

4. Назвіть основні складові елементи управлінської інформації.

5. Охарактеризуйте канали економічної інформації?

Питання для самостійного опрацювання

1. Нормативно-правові документи, що забезпечують організацію та функціонування системи бухгалтерського обліку на підприємстві.

2. Роль обліково-економічного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства.

3. Етапи формування обліково-аналітичного забезпечення системи ЕБП на підприємстві.

Література [1,2,3,4, 6,7,11,12, 15,16,17, 19,20]

Завдання 1. Скласти а табличному вигляді перелік нормативних документів, які використовуються підприємством для організації обліку (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік нормативних документів

№ з/п	Назва документа	Орган ухвалення	Дата прийняття	Призначення документа
1.	Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку	Міністерство фінансів України	24.05.1995 № 88	Встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових реєстрів, бухгалтерської та іншої звітності, що ґрунтується на даних бухгалтерського обліку, підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями (крім банків) незалежно від форм власності, установ та організацій
2				
3				

Завдання 2. Охарактеризувати об'єктивні і суб'єктивні чинники впливу на організацію обліку. Сформувати в табличному вигляді перелік найважливіших чинників, які впливають на організацію обліку (табл. 2).

Таблиця 2

Чинники, які впливають на організацію обліку

№ з/п	Назва чинника	Характеристика впливу чинника
1.	Вид економічної діяльності	Організація обліку регламентується різними документами. До прикладу, П(С)БО чи Методичними рекомендаціями
2		

2.3. Сучасні методика обліку при забезпеченні економічної безпеки господарської діяльності

План заняття:

1. Сутність методів бухгалтерського обліку.
2. Методика та організація обліку активів і пасивів підприємства.
3. Методика та організація обліку витрат і калькулювання собівартості продукції в системі економічної безпеки підприємства.
4. Методика та організація обліку доходів підприємства.
5. Методика та організація обліку фінансових результатів підприємства.

Основні поняття теми:

Активи – це майно (ресурси підприємства), у яке інвестовані фінансові ресурси. В балансах статті активу розташовують зверху вниз, починаючи з найменш ліквідних.

Бухгалтерський баланс - це спосіб групування і відображення наявності й стану господарських засобів підприємства за складом і розміщенням та джерелами утворення на певну дату в узагальненому вартісному вимірнику. Бухгалтерський баланс є однією з основних форм бухгалтерської фінансової звітності.

Витрати — це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів чи збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (крім зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

Документація - сукупність офіційно визнаних, взаємопов'язаних та складених у визначеній формі документів, які містять передбачувану інформацію про виріб, процес або діяльність даного підприємства. Відповідно до області застосування документації поділяються на бухгалтерські, на конструкторські, нормативні, наукові, технічні, товарні тощо.

Доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання власного капіталу за рахунок внесків власників).

Інвентаризація - перевірка і документальне підтвердження наявності та стану, оцінка активів та зобов'язань (майно, вкладення підприємства в статутні фонди інших підприємств, розрахунки з дебіторами та кредиторами) підприємства.

Калькуляція (від лат. *лат.* calculatio — обчислення) — це обчислення собівартості одиниці продукції, виконаних робіт та послуг, а також заготівельної собівартості матеріальних цінностей та засобів виробництва за елементами витрат.

Метод бухгалтерського обліку - система взаємопов'язаних методів і прийомів, за допомогою яких об'єкти бухгалтерського обліку відображаються та узагальнюються у грошовій оцінці з метою контролю за господарською діяльністю підприємства

Оцінювання - спосіб грошового вимірювання об'єктів бухгалтерського обліку. За допомогою оцінювання натуральні і трудові характеристики (вимірники) господарських засобів перераховують у вартісні. В бухгалтерському обліку оцінювання об'єктів обліку ґрунтується переважно на показникові фактичних витрат на їх створення чи придбання (історичної собівартості).

Подвійний запис — це принцип тотожного відображення господарчих операцій на рахунках, що забезпечує рівність оборотів за дебетом і кредитом відповідних рахунків. Тобто, це відображення кожної господарської операції двічі, за дебетом одного й за кредитом іншого рахунку у тій самій сумі.

Пасив балансу відображає джерела фінансування коштів підприємства, згруповані за їхньою приналежністю й призначенням. Статті пасиву балансу групуються за ознакою зменшення часу, необхідного для повернення боргів.

Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.

Рахунки - спосіб групування однорідних за економічним змістом засобів, джерел та господарських процесів для їх поточного відображення у бухгалтерському обліку, а також для здійснення контролю.

Питання для самоконтролю та перевірки знань

1. Що є формою організації бухгалтерського обліку на підприємстві?
2. Хто несе відповідальність за організацію бухгалтерського обліку?
3. Що таке методичні прийоми бухгалтерського обліку?.
4. Дайте характеристику основним елементам методики бухгалтерського обліку?.
5. Що становить собою обліковий процес?
6. В якому документі наводяться принципи, методи і процедури, які використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання і подання фінансової звітності?
7. Які чинники впливу на побудову робочого плану рахунків вам відомі?
8. Що становить собою «раціональна організація обліку активів»?
9. Який документ визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності?
10. Який документ визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи і витрати та її розкриття у фінансовій звітності?

Питання для самостійного опрацювання

1. Зміст та структура розпорядчого документу про облікову політику підприємства відповідно до Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства, затверджених Наказом Міністерства фінансів України 27.06.2013 № 635.
2. Класифікація активів згідно НП(С)БО.
3. Класифікація власного капіталу згідно НП(С)БО.
4. Класифікація зобов'язань, передбачена чинними НП(С)БО.
5. Види звичайної діяльності підприємства.

Література [4,8,10,8,15,16,17,18]

2.4. Сучасні методики аналізу при забезпеченні економічної безпеки господарської діяльності

План заняття:

1. Сутність методів економічного аналізу.
2. Характеристика основних спеціальних методів і прийомів, які використовуються в системі обліково-аналітичного забезпечення для перевірки вірогідності інформації.
3. Вертикальний аналіз.
4. Горизонтальний аналіз.
5. Коефіцієнтний аналіз..
6. Факторний аналіз взаємозв'язку фінансово-економічних показників.
7. SWOT аналіз.

Основні поняття теми:

Балансовий метод - універсальний спосіб аналізу та планування, заснований на встановленні залежності між витратною і прибутковою частинами, зіставленні наявних потреб і ресурсів для їх задоволення.

Вертикальний (структурний) аналіз — проводиться з метою визначення структури фінансових показників, тобто виявлення питомої ваги окремих статей звітності в загальному підсумковому показнику.

Горизонтальний (тимчасовий) аналіз — це порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом, що дозволяє виявити тенденції зміни статей балансу або груп і на підставі цього обчислити темпи зростання й приросту.

Групування – це розподіл маси аналізованої сукупності об'єктів на однорідні групи за певними ознаками.

Деталізація дозволяє всебічно розглядати зміст економічних явищ, визначати і вимірювати ступінь впливу основних факторів на узагальнюючий, результуючий показник.

Коефіцієнтний аналіз - це кількісний метод отримання уявлення про ліквідність компанії, операційну ефективність та прибутковість шляхом вивчення її фінансових звітів, таких як баланс та звіт про фінансові результати.

Метод аналізу — спосіб системного комплексного взаємозалежного вивчення фінансової діяльності господарюючого суб'єкта.

Методика аналізу - сукупність прийомів і засобів виконання конкретної аналітичної роботи.

Порівняння – це спосіб пізнання, в процесі якого невідомі явища і предмети порівнюються з відомими, раніше вивченими, для того щоб виявити загальні риси або відмінності між ними.

Факторний аналіз — заснований на визначенні роздільного впливу кожного фактора на показник, що аналізується.

Питання для самоконтролю та перевірки знань

1. Що розуміють під методом економічного аналізу? Які його характерні особливості?

2. Сутність методу порівняння? Яких умов порівнянності показників необхідно дотримуватись для забезпечення ФЕБ підприємства?

3. Які види порівнянь застосовують в економічному аналізі?

4. Назвіть правила побудови аналітичних таблиць?

5. Який із методів аналізу використовується в системі обліково-аналітичного забезпечення для перевірки вірогідності інформації?

6. В чому сутність факторного аналізу?

7. В чому сутність та значення методів ланцюгових підстановок, абсолютних та відносних різниць?.

8. Значення і роль графічного методу дослідження в економічному аналізі?

9. Які види групувань використовують в економічному аналізі?

10. Коли доцільним є використання SWOT аналізу?

Питання для самостійного опрацювання

1. Суть, значення і сфера застосування евристичних методів дослідження.

2. Суть, значення і сфера застосування математичних методів дослідження.

Література [3,5,9,14,17]

Завдання 1. За даними фінансової звітності господарюючого суб'єкта, провести динамічний аналіз, зробити висновки. Для аналізу заповнити наступну аналітичну таблицю:

Таблиця 3

Динамічний аналіз формування прибутку підприємства

Показники (тис.грн)	Роки			Відхилення			
				абсолютне		відносне	
	1	2	3	2/1	3/2	2/1	3/2
Валовий прибуток тис.грн	1935	2288	2658				
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис.грн	73,4	250,4	771				
Витрати від іншої звичайної діяльності, тис. грн	46,8	176,8	564				
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн	26,6	73,6	207				
Податок на прибуток від звичайної діяльності, тис. грн	18,3	62,6	193				
Чистий прибуток (збиток) звітнього періоду, тис.грн	?	?	?				

Завдання 2. За даними фінансової звітності господарюючого суб'єкта провести структурний аналіз, зробити висновки. Результати аналізу оформити аналітичною таблицею

Таблиця 4

Структурний аналіз витрат підприємства

Показники	Роки		
	1	2	3

Матеріальні витрати, тис. грн	40233	34291	45514
Витрати на оплату праці, тис. грн	4214	3822	4199
Відрахування на соціальні заходи, тис. грн	1570	1426	1556
Амортизація, тис. грн	7994	7159	5722
Інші операційні витрати, тис. грн	21502	21842	29675
Всього витрат, тис. грн	75513	68540	86666

Завдання 3. За даними фінансової звітності господарюючого суб'єкта (див. задачу 2) провести прогнозний аналіз, зробити висновки. Результати аналізу оформити аналітичною таблицею.

Завдання 4. Визначити вплив факторів на коефіцієнт фінансової незалежності, використовуючи прийом ланцюгових підстановок. Провести аналіз отриманих результатів

Таблиця 5

Вихідні дані для проведення факторного аналізу коефіцієнту фінансової незалежності

Показники	Одиниці вимірювання	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
				За сумою, тис. грн	Темп росту, %
Власний капітал	тис. грн.	2773	2704		
Вартість майна	тис. грн.	3910	3840		
Коефіцієнт фінансової незалежності		?	?		

Завдання 5. Визначити вплив факторів на обсяг виготовленої продукції, використовуючи прийоми ланцюгових підстановок, відносних та абсолютних різниць. Провести аналіз отриманих результатів

Таблиця 6

Вихідні дані для проведення факторного аналізу обсягу виготовленої продукції

Показники	Одиниці вимірювання	Минулий рік	Звітний рік	Відхилення	
				За сумою, тис. грн	Темп росту, %
Обсяг виготовленої продукції	тис. грн.	4007	4823		
Середньорічна вартість основних засобів	тис. грн.	3610	4393		
Фондовіддача		?	?		

2.5. Обліково-аналітична інформація в системі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності

План заняття:

1. Основні складові обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.
2. Ризики облікової інформації при забезпеченні економічної безпеки підприємства.
3. Захист облікової інформації у контексті гарантування економічної безпеки підприємства.
4. Перевірка достовірності даних бухгалтерського обліку.
5. Запобігання фальсифікації даних бухгалтерського обліку.

Основні поняття теми:

Аналітична інформація включає в себе результати здійснення процедур математичної і логічної обробки прогнозної, планової, облікової і нормативної інформації по заданих алгоритмах розрахунку; зберігається відповідно до планів і програм аналітичної роботи на підприємстві.

Бухгалтерські (інформаційні) ризики – ризики, пов'язані зі спотворенням інформації, виникають у системі бухгалтерського обліку і є наслідком певних подій. До них належать ризики, пов'язані з навмисним викривленням облікової

інформації, порушенням режиму збереження бухгалтерської інформації, що становить комерційну таємницю; ризики, пов'язані з вибором способів і методів в обліковій політиці, відсутність належної кваліфікації бухгалтерського персоналу, а також неналежний рівень технічного забезпечення

Інформаційні процедури обліку, аналізу і контролю – офіційно встановлений порядок одержання, обробки й оформлення облікової, аналітичної та контрольної інформації. Інформаційні процедури є об'єктом автоматизації.

Модель – відтворення чи відображення об'єкта, що відображає, імітує, відтворює принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості, ознаки чи характеристики об'єкта дослідження.

Облікова інформація - це підвид економічної інформації, що пов'язана з функціями оперативного, бухгалтерського, статистичного обліку та відбиває господарські процеси, які вже здійснилися; підлягає зберіганню у вигляді форм фінансової звітності, первинних документів бухгалтерського обліку.

Обліково-аналітична інформація – економічні відомості про осіб, факти, явища, процеси, які відбуваються на підприємствах та які отримують внаслідок обліку, аналізу і синтезу.

Питання для самоконтролю та перевірки знань

1. Що таке обліково-аналітична інформація і з яких джерел її отримують?
2. Зазначте основні якісні характеристики обліково-аналітичної інформації та її структуру?
3. Які моделі можуть бути побудовані на основі обліково-аналітичної інформації?
4. За якими критеріями класифікують обліково-аналітичну інформацію?
5. Назвіть прийоми контролю, якими здійснюється перевірка достовірності бухгалтерських документів

Питання для самостійного опрацювання

1. Місце і роль бухгалтерської інформаційної системи в системі економічної безпеки підприємства.
2. Види внутрішніх облікових ризиків.

Література [3,5, 7,13,16, 17]

Завдання 1. Охарактеризуйте складові обліково-аналітичної інформаційної системи в системі економічної безпеки бюджетної установи (рис.1)

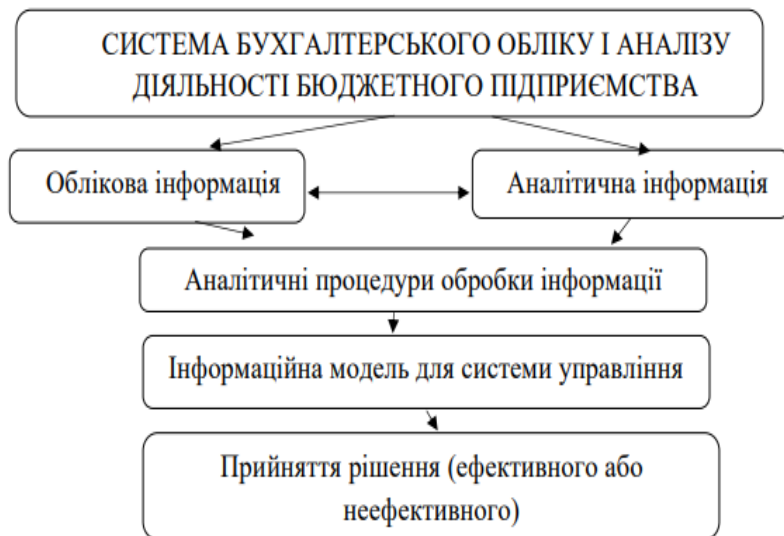

Рис.1. Інформаційна система бухгалтерського обліку і аналізу

Завдання 2. Дайте оцінку факторам, що спонукають до виникнення інформаційних ризиків (табл. 7.)

Таблиця 7

Фактори виникнення інформаційних ризиків

Джерело утворення ризику	Склад факторів, що спонукають до виникнення інформаційних ризиків
Кадровий потенціал бухгалтерської служби	Недостатні знання керівників бухгалтерської служби, що не дозволяють їм організувати ефективну обліково-інформаційну систему підприємства Низький професійний рівень робітників бухгалтерії Витік конфіденційної інформації з вини співробітників бухгалтерії
Методика ведення бухгалтерського обліку	Порушення принципів і правил ведення бухгалтерського обліку Фінансові прорахунки за вибору способів обліку, регламентованих стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності Маніпуляції з бухгалтерськими даними
Організація бухгалтерського обліку	Неефективна політика підприємства з організації бухгалтерського обліку Застарілі інформаційні технології, що не відповідають сучасним вимогам щодо обробки, збереження та надання облікової інформації окремим групам користувачів

Завдання 3. Систематизуйте нормативні документи, щодо методики проведення перевірки достовірності даних бухгалтерського обліку.

2.6. Звітність як інформаційна база обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств

План заняття:

1. Поняття звітності підприємства та її види.
2. Порядок складання управлінської звітності для забезпечення інформаційних потреб у досягненні цілей економічної безпеки підприємства.
3. Формування фінансової звітності та її використання для діагностики та зміцнення стану економічної безпеки підприємства.
4. Перевірка достовірності даних фінансової звітності.

5. Виявлення шахрайства з фінансовою звітністю.

Основні поняття теми:

Звітність - це система узагальнених взаємопов'язаних показників, які відображають стан і використання господарських засобів суб'єкта підприємницької діяльності, їх призначення, джерела формування, фінансові результати, напрями використання прибутку тощо

Оперативно-технічна звітність характеризує окремі фрагменти діяльності підприємства і містить дані про виконання плану поставок матеріалів, виробництва важливих видів продукції, а також про дотримання укладених договорів та фінансовий стан підприємства.

Податкова звітність характеризує стан зобов'язань підприємства, пов'язаних з нарахуванням і сплатою податків та інших обов'язкових платежів.

Спеціальна звітність подається з питань розрахунків і використання коштів фонду соціального страхування, пенсійного фонду, фонду зайнятості тощо.

Статистична звітність являє собою систему кількісних та якісних показників, вимірювання та узагальнення яких не характерне для бухгалтерського обліку.

Фінансова звітність — це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Питання для самоконтролю та перевірки знань

1. За якими ознаками класифікують звітність підприємства?
2. Визначте склад річної фінансової звітності підприємства?
3. Визначте сутність поняття «консолідована фінансова звітність».
4. Назвіть користувачів фінансової звітності?
5. Яке призначення фінансової звітності?
6. З якою метою складається звітність та які її якісні характеристики?

7. У чому полягає зв'язок звітності та бухгалтерського обліку?

Питання для самостійного опрацювання

1. Вимоги користувачів до звітності.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності.

Література [4,8,10,11,15,16]

Завдання 1. Систематизуйте документи, які визначають методологічні засади складання фінансової звітності

Завдання 2. На основі даних балансу провести структурно-динамічний аналіз господарської діяльності підприємства за два роки. Запропонуйте заходи підвищення ефективності його діяльності.

Завдання 3. За наведеними даними визначити фінансові результати підприємства за звітний та попередній періоди в контексті забезпечення його фінансово-економічної безпеки. Зробити відповідні висновки.

Таблиця 8

Вихідні дані для аналізу фінансових результатів, тис. грн.

Показник	За звітний період	За попередній період	Відхилення	
			тис. грн.	%
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	24653	25751		
Собівартість реалізованої продукції	14 339	10 924		
Валовий:				
прибуток	?	?		
Збиток	?	?		
Інші операційні доходи	901	1 045		
Адміністративні витрати	1 477	2 012		
Витрати на збут	-	987		
Інші операційні витрати	2 195	3 010		

Фінансові результати від операційної діяльності:				
прибуток	?	?		
Збиток	?	?		
Доход від участі в капіталі	24	-		
Інші фінансові доходи	23	67		
Інші доходи	-	16		
Фінансові витрати	487	-		
Витрати від участі в капіталі	66	34		
Інші витрати	21	54		
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:				
прибуток	?	?		
збиток	?	?		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	?	?		
Чистий:				
прибуток	?	?		
збиток	?	?		

Завдання 4. На основі Звіту про рух грошових коштів проаналізувати вхідні та вихідні грошові потоки в динаміці за два роки в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. Зробити висновки щодо оптимізації грошового потоку.

Завдання 5. Використовуючи дані звіту про власний капітал, провести структурно-динамічний аналіз власного капіталу, проаналізувати стан та рух власного капіталу підприємства в контексті забезпечення його фінансово-економічної безпеки. Розрахунки оформити таблицею.

2.7. Інформаційні технології обробки даних у системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

План заняття:

1. Зміст та характеристика інформаційних технологій обробки обліково-аналітичних даних.
2. Інформаційні технології в обліково-аналітичному процесі обробки обліково-аналітичних даних.
3. Інформаційні технології у процедурах обробки обліково-аналітичних даних.

Основні поняття теми:

Автоматизована система (АС) – це система, що здійснює автоматизовану обробку даних. До її складу входять технічні засоби їх обробки (засоби обчислювальної техніки і зв'язку), а також методи і процедури обробки, програмне забезпечення.

Електронні інформаційні ресурси - документована сукупність відомостей, які функціонують в он-лайнному режимі, збираються, опрацьовуються, зберігаються і передаються за допомогою електронних і програмних засобів для задоволення інформаційних потреб фізичних і юридичних осіб.

Інформаційне забезпечення бухгалтерського обліку - сукупність засобів і методів побудови та організації інформаційної бази даних.

Інформаційне середовище – сукупність технічних і програмних засобів зберігання, оброблення та передавання інформації, а також політичні, економічні та культурні чинники інформаційних процесів.

Інформаційна технологія - комплекс методів і процедур, які реалізують функції збору, передавання, обробки, зберігання й доведення до користувачів інформації в організаційно – управлінських системах з використанням обраного комплексу технічних засобів.

Операція – це логічно завершена сукупність дій над інформацією та її носіями, які виконуються на одному робочому місці

Фінансово-аналітичні системи – це системи, які дозволяють автоматизувати і взаємопов'язати усі ланки технологічного ланцюга управління виробництвом, у тому числі: планування, обліку, контролю, аналізу і управління бізнес-процесами.

Питання для самоконтролю та перевірки знань

1. Назвіть головні завдання та функції інформаційної системи?
2. Дайте характеристику можливостей управлінських інформаційних систем?
3. У чому особливість організації обліково-аналітичного процесу в автоматизованій системі обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства?
4. Назвіть основні компоненти інформаційних систем?
5. Назвіть критерії та дайте класифікацію інформаційних систем, які використовуються в управлінні підприємством.

Питання для самостійного опрацювання

1. Етапи розвитку інформаційних технологій бухгалтерського обліку.
2. Вплив автоматизації бухгалтерського обліку на рівень економічної безпеки підприємства.

Література [3, 6,7,8,12,20]

Завдання 1. Систематизуйте переваги та недоліки методик ведення обліку з використанням комп'ютерних програм та без нього.

Завдання 2. Дайте розгорнуту класифікацію технологічних операцій в бухгалтерському обліковому процесі згідно рис. 2.

Рис. 2. Класифікація технологічних операцій в бухгалтерському обліку.

2.8. Обліково-аналітичне забезпечення складових економічної безпеки підприємства

План заняття:

1. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки ефективності використання основних виробничих засобів.
2. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки витрат на виробництво та реалізацію продукції.
3. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки ефективності використання трудових ресурсів і виплат працівникам.

Основні поняття теми:

Активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому.

Виплати працівникам - це всі форми компенсації, що їх надає суб'єкт господарювання в обмін на послуги, надані працівниками.

Витрати звітного періоду - зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені.

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Продуктивність праці – це кількість продукції випущеної з 1-цю часу або кількість продукції випущеної одним працівником.

Трудові ресурси — це частина працездатного населення, яка володіє фізичними й розумовими здібностями і знаннями, необхідними для здійснення корисної діяльності (чоловіки віком від 15 до 70 років та жінки віком від 15 до 65 років).

Фондовіддача визначається як відношення обсягу виробленої продукції до середньорічної вартості основних засобів. Зростання фондовіддачі вказує на підвищення ефективності використання основних засобів і є позитивною тенденцією.

Фондоозброність праці визначається як відношення величини вартості основних засобів до кількості працюючих на підприємстві.

Питання для самоконтролю та перевірки знань

1. Які показники характеризують ефективність використання основних засобів у системі економічної безпеки підприємства?

2. Які фактори впливають на забезпеченість підприємства виробничими, трудовими та фінансовими ресурсами?

3. Які існують структурні елементи фінансово-економічної безпеки підприємства?

4. Які ви знаєте загрози фінансово-економічній безпеці підприємства?

5. Як визначають ефективність витрат у системі економічної безпеки підприємства?

Питання для самостійного опрацювання

1. Обліково-аналітичне забезпечення інформаційної безпеки підприємства.

2. Обліково-аналітичне забезпечення організаційно-управлінської безпеки підприємства.

Література [4,5,6,7,8,12,13,16]

Завдання 1. За даними таблиці розрахувати фондвіддачу та визначити абсолютне та відносне відхилення основних показників, фондвіддачі, фондоемності та фондоозброєності.

Показники	Базисний період	Звітний період
Вартість товарної продукції, тис грн	412	438
Вартість основних засобів, тис.грн	1215	1413
Загальна чисельність працюючих, ос.	240	255
Фондовіддача, грн /грн	?	?
Фондоозброєність, грн/ос.	?	?
Фондоємність, грн/грн	?	?

Завдання 2. На підставі наведених даних оцініть динаміку наведених у таблиці показників, а також розрахованих на їх підставі:

вартості основних фондів, фондвіддачі і продуктивності праці;

зміну обсягу продукції – в цілому, у тому числі під впливом змін чисельності працюючих та продуктивності праці.

Показники	Попередній рік	Звітний рік	Темп росту, %
1. Обсяг продукції у порівнянних цінах, тис. грн	146997	150115	
2. Чисельність працюючих, осіб.	2419	2398	
3. Фондоозброєність, грн/чол.	5475	5314	
4. Вартість основних фондів, тис. грн			
5. Продуктивність праці, грн/чол.			
6. Фондовіддача, грн/грн			

Завдання 3. Проаналізувати по виробничому підприємству ступінь виконання плану з фонду оплати праці за рік та розрахувати вплив на нього зміни чисельності працівників і середньої заробітної плати.

Показники	План	Фактично
Чисельність працівників, осіб	25	30
Середня заробітна плата на одного працівника на рік, грн	17520	14760

Завдання 4. На основі даних форми № 2 «Звіт про фінансові результати» визначити ефективність витрат підприємства за наступними показниками:

Показники	Звітний рік	Попередній рік
Коефіцієнт доходності операційних витрат		
Коефіцієнт покриття виручкою адміністративних витрат		
Коефіцієнт покриття виручкою витрат на збут		
Коефіцієнт покриття операційних витрат		
Коефіцієнт окупності операційних витрат		
Валова рентабельність чистого доходу, %		

